

que llança una persona en parlar descuidadament' (que, per al·lusió al mateix, en diu el poble «tirar capellans»), i quasi pertot aplicat a les aspersions que fa el capellà amb el salpasser quan beneeix diversos indrets, objectes o persones (a Vallferrera pron. *aspérzes* Tor, -r̄zis, Areu, 1932-3); en alguns punts se'n deriva un verb *asperzar*: *asperzar* ast. or. «rociar con agua bendita» (Vigón), xilè *espergiar* (Amunátegui, BRAE XIV, 664); i sembl. en el Baix Urgell diuen *asperxar*, m'informa JBXuriguera (1964). *Aspersió*. *Aspersori*.

El participi passiu SPARSUS 'solt, escadusser', de SPARGERE, va passar també per via popular a la nostra llengua, *espars*, en la qual fou molt viu a l'Edat Mitjana i encara no s'ha antiquat literàriament. Ja en un doc. de Puigcerdà de 1288 (RLR IV, 504), i en un de Bna. de 1354: «ordenam --- que cascun --- correu --- per cascuna letra *esperça* <sigla mal entesa per *esperça*> haja 4 diners barchin. --- Si emperò aquell --- correu --- no serà nolicgat per nós sinó per mercaders --- declaram que pac per sustenció de ses mesions 8 diners barch. per cascuna letra *esperça*» (BABL V, 288); «sí senyor de nau --- leva algun comú <'mercaderia pertanyent a una societat'>, e ell pendrà de algun mercader comanda *sparsa* de roba o de diners; e si aquell que la comanda pendrà, no farà entenent que aquella comanda que ell pren, que ell la mesclarà al comú ---», *Consolat*, § 175 (Pard., p. 199); per a l'ús poètic de *cobla esperça*, veg. Aversó, *Torcimany* II, p. 3 i veg. *ESPARCET*.

Dispers [1803, Belv.],¹ pres del ll. *dispersus* id., participi de *dispergere* 'espargir, dispersar', el qual fou usat també, en català, antigament, des d'Ant. Canals [c. 1400-Lacav., 1695]; *dispersar* [Belv.], potser calcat del francès (on *disperser* ja s'usà des de c. 1327); *dispersió* [Belv.]; *dispersiu* [Llull].

D'un encreuament d'*espargir* amb *espallar* 'escampar la palla', 'dispersar com palla' resultà *esparpallar* 'disseminar, espargir esbatriadament' (avui també *esparpillar*): «con brocava ab aquells faia així los sarrains *esparpallar*, que no se-n tenia hu ab altre», Muntaner;² «per adorar la santa Creu e<l> sen<t> nom de Masias exaltar, <c> tots aquells que en ell creen, e los enemichs de la fe catòlica de tot en tot *sparpallar*», 1373;³ «plantatge piquad' ab sal, e sobreposada e ligada, *esparpalle* les porcellanes», receptari valencià de Micó Joan, de 1466 (BABL VI, 415).

El sentit, doncs, és pertot 'dispersar els enemics (o els mals)', d'on 'desfer-los, destruir-los'. Mot de formació paral·lela a la de l'oc. ant. *esparpalbar*, fr. ant. *esparpillier* (avui *éparpiller*), it. *sparpagliare*, del mateix sentit, i de la mateixa formació, que també existí en cast. ant. i clàssic *desparpajar*, documentat amb el mateix significat en els Ss. XV-XVII (després «hablar mucho y sin concierto», d'on l'actual *desparpajo* 'desimboltura', però fins ara sobreviu el sentit etimològic i els seus afins en parlars lleonesos, judeoespanyols i hispano-americans); *espallar* derivat de *palha* 'palla' és encara el mot portuguès per a 'escampar, esparpillar', i també hi ha cat. dial. *espallar* 'escampar la palla més superficial, després de la batuda' a Mall. i Ebre.

Amb altres encreuaments semblants s'han format el cast. *desparpajar* i el port. *esparpalbar*, d'aquestes mateixes accs. (DCEC, *DESPARPAJAR*). En cat. té avui més extensió la variant *esparpillar* (amb una alteració fonètica semblant a la francesa) «es posà a caminar de pressa per una plana erma, d'herba prima i *esparpillada*»,⁴ i amb evolució semàntica anàloga a la del cast. *desparpajo*: «tenia filles, una d'elles anant pels vint anys, prou guapa y vistosa per a esser ovirada per un jove, i prou *esparpillada* per a saber endevinar qui li feya l'aleta». Sigui el nou sentit cosa de lliure evolució semàntica, o bé per influència del parònim *espavilat*, el veiem també en EmVilanova (*esparpillat*) i en Ruyra (confós per *AlcM* amb *esparpellar* 'obrir les parpelles', ben arbitràriament, com ho comprova la pron. *esparpajá* que dona aquest com a «empordanca», però és clar que essent derivat de *parpella* tindria *l* i no pas *j* en el parlar blanenc, i no és menys clar que a l'Empordà no hi ha *j* per *l* ni en els mots com aquest ni en cap, essent l'Empordà terra de confusió antiga entre *yl* i *ll*); altrament el mot figura amb el sentit d'«espargir, disseminar' en altres passatges del mateix Ruyra i de VCatalà, i amb la terminació *-allar* en un i altre (*AlcM*, s. v. *esparpallar*). *Esparpall* (Pons i Mass.); *esparpallament*, i *esparpillament*. *Esparpillat*.

Esbargir [1803]⁵ deu resultar d'una alteració d'*espargir*, segurament per influència d'un altre mot, que pot ser simplement *esbarriar*, si bé no hem de descartar que hi cooperessin altres quasi-sinònims,⁶ però en particular és força versemblant que hi vagi intervingut el mot pre-romà que assenyalo després.

En tot cas *esbargir*, encara que mot limitat al Princ., els Comtats i Nord valencià (estrany a la resta del domini), apareix tot seguit en escriptors i fonts de llengua autèntica, amb tan ampla gama semàntica com la d'*espargir*, per on es comprova la identitat etimològica dels dos en última instància. Comencem alhora Verdaguier i MilàF en escrits de 1867, tots dos amb el matís de 'pendre esbargiment, distreure's divertint-se o movent-se': «Hi ha una vall tenebrosa, estreta y gran, / --- / no s'hi veuen carreres ni caminals, / y només s'hi *esbargeixen* llops famejants» (Milà, *Pros Bernat*, v. 8); «l'alba ja --- a son bes dols --- / pels ayres s'*esbargeixen* los núvols d'Occident», *Atl.* (IX, 47d, amb el mot a totes les versions, des de l'esbò de 1867. El matís en què està més divulgat, tirant cap a la idea del gaudi de divertir-se, s'estén fins a l'estil popular del Rosselló: «la cosa és ben trapada! / Ara, ara, sense por nos podrem *esbargir!*», Saisset (*Catalanades*, 243); no cal dir, en el Princ.: «entrà la dida ab lo nen, y apoderant-se d'aquest, l'omplí de petons, --- pregant a la montanyesa qu'eixís una estona a *esbargir-se*, «anem-nos-en a passeig, anem a *esbargir-nos* un xic, que ja 'ns cal», NOLLER (*Pap.*, 186; *Notes de c.*, 136). També com a transitiu, i llavors tan pot ser dispersar un contrari humà com un d'ideal, els maldecaps: «arribarem fins al peu del turonet, hont l'enemic se defensava, *esbargint-lo* a la poca estona», Pons i Mass. (*Colla del C.* III, 29), «no't convé agafar el son ab el